

Underlag till riksintressen för kulturmiljövården

Högsby kommun

Länsstyrelsen
Kalmar län

H58 HÖGSBYÅSEN

Områdesnamn: RIK H58 Högsbyåsen

Områdeskod: 82103058

Kommun: Högsby

Motivering:

Kommunikationsmiljö och odlingslandskap med fornlämningar från järnåldern, bondbyar från 1800- och 1900-talen samt järnväg och järnvägsmiljöer från 1800-talets slut markerar tillsammans rullstensåsens långvariga kulturhistoriska betydelse.

Uttryck för riksintresset:

Terränganpassad landsväg på Högsbyåsen med Bötterums gästgivargård och tingshusmiljö från 1700-talet samt annan bebyggelse och kulturlämningar från 1800- och 1900-tal och kopplade till vägen.

Det öppna odlingslandskapet som finns kring åsen och som tydligt kan upplevas från dess höjdrygg.

Långemåla kyrkby med gravfält från järnåldern samt en blandning av 1800-talets bondbebyggelse, handelsbodas och järnvägssamhällets småskaliga bostads-, industri- och affärsbebyggelse

Värlebo by med bebyggelse från 1800-talets bondby samt stationssamhällets karakteristiska industri- och bostadsbebyggelse från 1900-talets första årtionden.

Beskrivning av kulturmiljön

Inledning

Området utgörs av ett till stor del öppet odlingslandskap på och i nära anslutning till den mäktiga Högsbyåsen. Denna naturliga höjdrygg har varit av stor betydelse som transportled i ett landskap som till stora delar utgjordes av kärrmarker eller var regelbundet översvämmade.

Den landsväg som i stort ännu följer åsryggens sträckning är av betydande ålder. Av tradition har den kallats för Kungsvägen, då den utgjorde den viktiga landbundna förbindelseleden mellan Kalmar och Stockholm. Redan på 1500-talet utropades denna väg till riksväg av Gustav Vasa och är så än idag med namnet riksväg 34. Vägen på Högsbyåsen är uppmärksam i länets regionala bevarandeprogram för värdefulla vägmiljöer. Den har här högsta bevarandevärde som en av landets äldsta och viktigaste förbindelse över land.

Vägens strategiska läge uppe på åsen bidrar till att ge en särskilt bra översikt över det kringliggande kulturlandskapet. Detta gynnas av att en stor del av dessa marker ännu betas. Många av markerna har en lång tradition av betes- eller slåtterhävd vilket den stora mängden grova och vidgreniga träd vittnar om.

Odlingsbygdernas äldre karaktär vid byarna Långemåla och Bötterum är uppmärksam i länets regionala bevarandeprogram för odlingslandskapet. Landskapet är kuperat och formrikt och i betesmarkerna finns rikligt med spår efter äldre tiders odlingar i form av odlingsrösen, stenvägar och åkerterrasser.

Genom hela området och parallellt med åsen och landsvägen löper även järnvägen mellan Kalmar och Berga, anlagd 1897.

Byar och odlingslandskap

Långemåla kyrkby uppe på åsen är en gammal kulturbygd. Norr och väster om byn i nära anslutning till kyrkan finns flera fasta fornlämningar, bland annat ett gravfält med över 70 stycken anläggningar. Byn låg ursprungligen samlad kring kyrkan och utmed landsvägen. Flera byggnader från den gamla bondbyn finns ännu kvar. Bland annat finns i Sörbyn ett timrat hus med stor snickarglädje, troligen uppförd på 1820-talet. Dessutom finns ekonomibyggnader delvis uppförda i skiftesverk.

Värlebo är en gammal bondby som ligger på sluttningen till Högsbyåsen. Den utvecklades dock påtagligt när järnvägen kom till bygden 1897. Då tillkom flera industrier bland annat den mejeribyggnad som ligger nära järnvägen. En station fanns kvar i Värlebo till 1977 då den revs. Ny bebyggelse tillkom även med järnvägen, bland annat väster om denna.

Från byn har man en fin utsikt över den tydliga Högsbyåsen i nordöst. Härifrån leder även en brant väg upp på åsen. Vid vägskälet och utmed landsvägen på åsen finns en del bebyggelse som hör till Värlebo, bland annat en tidigare affär, missionshus och en del malmbebyggelse.

Bondbyns äldre gårdsbebyggelse har till stor del bevarats i Värlebo tillsammans med den bebyggelse som tillkom när byn växte till som stationssamhället. Norr om Värlebo består kulturlandskapet av öppen åkermark i åsens sydsluttning ned mot samhället. I övrigt är landskapet brutet med inslag av lövskog och betad mark.

Kommunikationsmiljöer

Att åsen under långa tider nyttjats som transportväg märks på att det utmed hela dess sträckning finns milstenar bevarade med jämna mellanrum. Mycket bebyggelse är även orienterad utefter åsen då detta var en torr och väl-dränerad plats att bygga på förutom att det var nära till vägen.

I anslutning till vägen i Bötterum ligger länets finaste miljö med gästgivargård och tingshus. Denna verksamhet finns omtalad på denna plats redan på 1600-talet. Det var vanligt att tingshusen placerades i närheten av gästgiverier då många ofta kom resande när det hölls ting och behövde mat och husrum. I Bötterum är denna miljö särskilt komplett med ett stort antal byggnader, som i de flesta fall är från 1700-talet. Hela denna unika miljö är numera byggnadsminne.

1897 kom järnvägen till Långemåla där en station då anlades. Järnvägen kom att gynna näringslivet i bygden. Den innebar att centralpunkten kom att flyttas från landsvägen till stationsområdet. Detta ledde med tiden till att byn utvecklades allt mer till ett samhälle med en bebyggelse som expanderade från kyrkan ner mot och utmed järnvägen. Det innebar en ökad affärsverksamhet. I Långemåla har det därför funnits flera lanthandlare, sparbanks, post, cykel- och radioaffär, bageri med kafé samt ett stort antal hantverkare. En rad handelsbodas kom att bre ut sig utmed landsvägen nordost om kyrkan. En del av dessa karakteristiska byggnader finns kvar utmed vägen.

Referenser:

Bygga minnen. Berättelser från Öland och östra Småland. Meddelanden från Kalmar läns Hembygdsförbund och Stiftelsen Kalmar läns museum, årgång 94. 2011.

Edman, Björn; Kalmar-Berga järnväg. Svenska järnvägsklubben 2001.

Högsbyboken. Högsby, Långemåla och Fågelfors bygd och liv. Del II. Högsby kommun 1969.

Jansson, Thorsten; Bötterums gästgivargård. Långemåla hembygdsförening 1999.

Kulturhistoriska miljöer i Emådalen. Översiktlig inventering. Länsstyrelsen i Kalmar län och Kalmar läns museum, 1979.

Regionala byggnadsmonster i Kalmar län. Länsstyrelsen Kalmar län. Meddelande 2012:07.

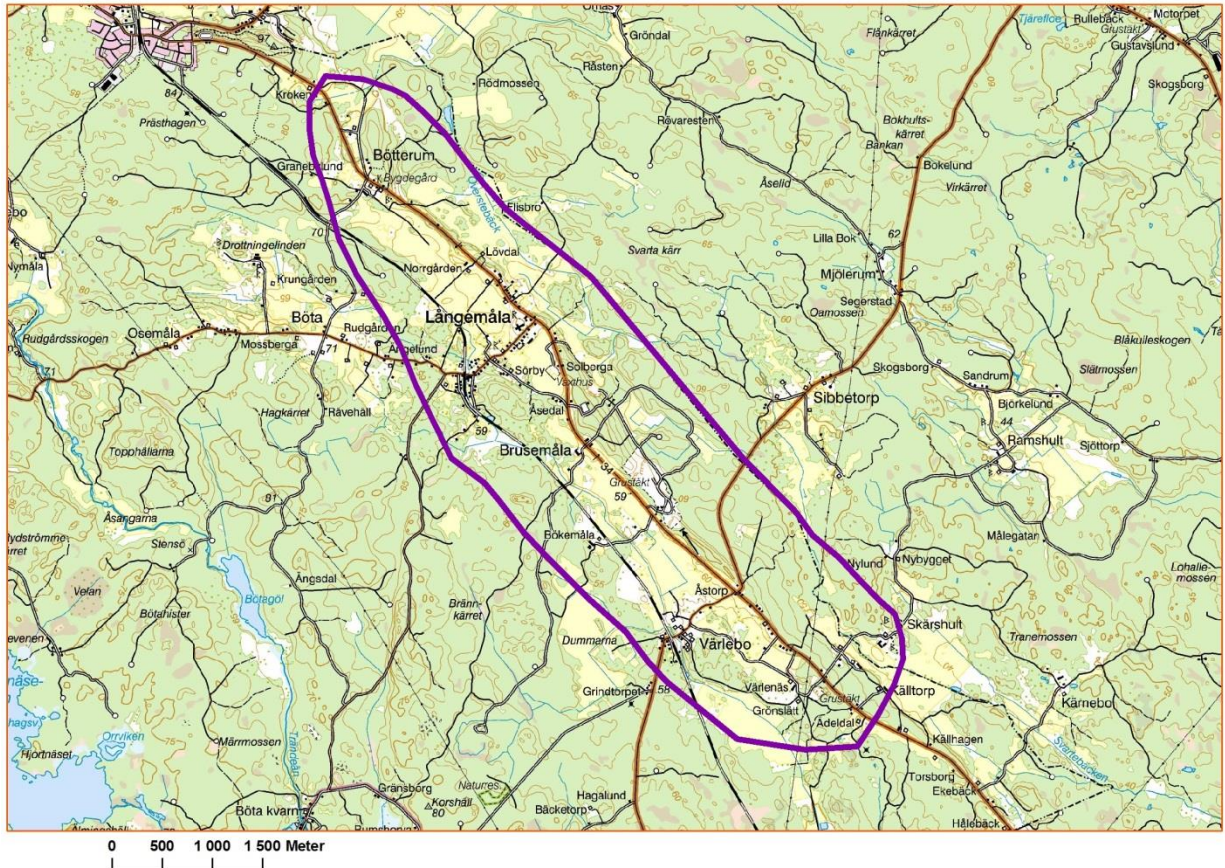
Regional indelning och karaktärsbeskrivning av kulturlandskapet i Kalmar län. Länsstyrelsen Kalmar län. Meddelande 2009:13.

Odlingslandskapet i Kalmar län – bevarandeprogram. Högsby kommun. Länsstyrelsen Kalmar län. Meddelande 1995:02.

Vägen som kulturarv. Värdefulla vägar och vägmiljöer i Kalmar län. Länsstyrelsen Kalmar län. Vägverket. 1999.

Karta:

Riksintressets utbredning: Det till största delen öppna odlingslandskapet på och nära kring den NV-SO gående Högsbyåsen från Värlebo i söder till Bötterum i norr och mellan Svartebäcken i öster och bygderna kring järnvägen i väster.

H70 EMÅDALEN

Områdesnamn: RIK H70 Emådalen

Områdeskod: 82103058

Kommun: Hultsfred, Högsby, Mönsterås

Motivering:

En mångfald väl sammanhållna system av kulturmiljöer – *fornlämningsmiljöer, bymiljöer, odlingslandskap, bruksmiljöer, herrgårdslandskap, kommunikationsmiljöer, och tätortsmiljöer* – vilka sammantaget återspeglar utvecklingen av naturresursnyttjande, markanvändning, bebyggelse, näringsliv, teknik och sociala förhållanden i en småländsk dalgångsbygd från förhistorisk tid fram till nutid.

Uttryck för riksintresset:

Järnåldersgravfält på höjdstråk i dalgångens kanter samt på rullstensåsen Högsbyåsen och dessas visuellt tydliga samband med Emån, tillsammans med byarnas placering samt Kungs-, lands- och sedermera riksvägens terränganpassade sträckning visar på Högsbyåsens betydelse som bebyggelse- och transportstråk från järnålder till modern tid.

Agrara lämningar från före 1900, såsom åkerterrasser och odlingsrösen, på sluttningarna tillsammans med mer sentida och dränerade jordbruksmarker i dalgången beskriver odlingslandskapets utveckling och modernisering.

Byar i höjdlägen – ofta radbyar som Drageryd, Gillberga, Trånshult, Tulunda och Östra Årena – med bebyggelse från 1700- till 1900-talen i form av enkelstugor, parstugor, salsbyggnader och ekonomibyggnader – timrade eller i skiftesverk och målade i slamfärger – visar på utvecklingen av bebyggelse- och hantverkstraditioner.

Herrgårds- och bruksmiljöer kring Bankeberg, Fliseryd, Ruda, Berga, Staby och Rynningsnäs med bland annat för 1800-talet tidstypiska huvudbyggnader i nyklassicistisk stil, mindre byggnader som timrade flyglar, ekonomibyggnader och arbetarbostäder samt tillhörande parker, trädgårdar, alléer och jordbruksmarker tillsammans med Rosenfors bruksmiljö från 1900-talet med magasin, fabriksbyggnad, brukskontor, bruksherrgård samt kringliggande arbetarbostäder återspeglar den tekniska, ekonomiska och sociala utvecklingen inom jordbruket och industrin.

Emådalens industrimiljöer och deras tydliga samband med vattendragen samt kvarnar och vattenkraftmiljöer vid Blankaström och i Högsby som tillsammans illustrerar Emåns betydelse för kraftutvinning under skilda tider.

Högsby tätort med jämnhög stadsbebyggelse i ljusa kulörer från 1800- och 1900-talen orienterad längs landsvägen och med topografisk anpassning till Högsbyåsen, ortens läge mellan två vadställen över Emån, stenvalvsbron vid Tingebro samt platsnamn som Frövi, Odensvi och Huseby uttrycker ortens utveckling från vikingatida centralort till nutida kommuncentrum.

Beskrivning av kulturmiljön

Inledning

Emådalen har bildats genom en naturlig spricka i den underliggande berggrunden. Stora mängder smältvatten från den senaste inlandsisen har runnit här, vilket med tiden skapat de rullstensåsar som tydligt följer ån och som på många ställen utgör ett karakteristiskt inslag kring Emån. När de inre delarna av Småland började koloniserades följde människor och djur landskapets bördiga dalgångar, där det var lättare att finna bete och odlingsbara marker. Av den anledningen har de småländska dalgångarna ofta en väl sammanhängande och lång kontinuitet av kulturbygder. Emån är en av dessa och troligtvis den mest kända då den är berömd idag bland annat för sitt rena och fiskrika vatten.

Dalgången är en bördig slättbygd som sträcker sig lång in mot de höglänta delarna av Smålands inland. Området har till största delen legat under den högsta kustlinjen. Emåns regelbundna översvämningar under långa tider har inneburit att de kringliggande slätterna blivit särskilt bördiga.

De bördiga leriga jordarna vid ån har dock traditionellt varit svåra att bruka. Dessa fuktiga marker har istället varit värdefulla som slättermarker, vilket gynnat boskapsskötseln i området under lång tid. Odling bedrevs istället på de mer sandiga och lättdränerade markerna på sluttningarna ner mot ån. Först under de senaste århundradena har det funnit tekniska möjligheter att dränera de fuktiga slätterna kring ån och odla upp de tunga lerjordarna där. Som en följd av detta minskade arealen slättermarker för att istället bli en fullåkersbygd inte helt olik de kustnära slätterna.

Avgränsningen

Dalgången utmed Emån utmärks, tillsammans med närliggande delar av Gårdvedaån och Silverån, av de slättbygder som mest tydligt sträcker sig från Bankeberg i Mönsterås kommun i söder upp till gränsen mot Jönköpings län vid Kvillsfors i Hultsfreds kommun i nordväst. Denna sammanhängande dalgång utgörs till största delen av ett öppet odlingslandskap. Området begränsas i kanterna av krönen till de relativt branta sluttningar ner mot ån där de till dalgången hörande jordbruksbygder allt mer övergår till skogsbygder.

Fornlämningar

Fynd har visat att det bott människor i trakterna kring Emån i mer än 6000 år. Bebyggelseutvecklingen i området kan översiktligt beskrivas som kolonisation under stenåldern, expansion under bronsåldern och en mer koncentration av bosättning och verksamhet under järnåldern. Även om flera fynd gjorts i området som tyder på en stor aktivitet både under stenåldern och bronsåldern är det främst rösen och gravar från järnåldern ibland i väl sammanhållna gravfälten som främst präglar kulturlandskapet här utmed Emån. De är främst orienterade till krönen utmed dalgångens kanter men finns även på andra mindre höjder nere i dalgången, inte minst på den markanta Högsbyåsen. Gemensamt för merparten av gravfälten är att de är väl synliga i landskapet. Omfattande fornlämningsområden på höjdlägen finns bland annat vid Gillberga och Berga gård söder om Högsby, Vid Stora Hanåsa och Valåkra norr om Högsby samt i Sinnerstad och Gårdveda.

Odlingslandskapet

De väl-dränerade markerna på dalgångens sluttningar och de bördiga jordarna i de fuktiga delarna nere i dalgången har varit av stor betydelse för kolonisationen av Emåns dalgång. På sluttningarna fanns bra beten och väl-dränerade jordar att odla i till en början. De periodvis översvämmade markerna i dalgångens nedre var näringsrika och kunde ge rika skörda av vinterfoder till djuren. När bland annat tekniska utvecklingar gjorde det möjligt att dränera och odla upp de bördiga jordarna i dalgången försköts odlingen från sluttningarna och ner till de tidigare fuktigare och slätterhävade markerna kring ån. Rikligt med lämningar efter tidigare odlingar på sluttningarna finns ännu kvar i form av åkerterrasser, odlingsrösen mm, vilka vittnar om odlingslandskapets utveckling i dalgången

Emån är med sina kringliggande kulturmiljöer utpekad som en av landets mest värdefulla kulturvattendrag och många av de värden som finns utmed ån är både nationellt och regionalt uppmärksammade. Så till exempel har områdena kring Ruda gård och kring Trånshult pekats ut som några av landets finaste odlingslandskap i den nationella bevarandeplanen för odlingslandskapet. Större delen av dalgången i övrigt ingår även i länets regionala bevarandeprogram för odlingslandskapet, bland annat vid Järeda, Mörlunda och Drageryd. De omfattande utdikningar och sjösänkningar som utförts inom hela Emådalen märks troligen mest tydligt söder om Ryningsnäs. Där låg tidigare sjön Ryningen. Genom återkommande dikningsåtgärder har delar av den tidigare sjön och angränsande våtmarker kunnat bli bördiga åkermarker. Även odlingslandskapet kring Ryningsnäs är utpekad i den nationella planen för odlingslandskapet.

Byarna

Byarna utmed Emån ligger ofta på naturliga höjdstråk som dalgångens sluttningar eller utmed en rullstensås. Det har inneburit att många byar utvecklats som långsträckta radbyar. Trots att byarna har skiftats har radbyarnas struktur med långsmala tomer och ägor levat kvar då gårdarna ville ha del i både dalgångens bördiga odlingsmarker och de skogliga markerna på höjderna. De långsträckta fastighetsbildningarna som sträcker sig vinkelrät mot ån är därför utmärkande för Emåns dalgång. Byarnas lägen på höjder innebär att deras samband med Emån, dalgången och varandra blir särskilt tydlig. Detta är några av de byar som ingår och som utmärker Emåns dalgångsbygd:

Gillberga by som är exempel på en by som ligger i anslutning till den mäktiga Högsbyåsen, vilken härifrån följer ån vidare mot nordväst. Byn har även ett tydligt samband med de rikliga fornlämningarna uppe på Högsbyåsen. I Gillberga by finns många äldre ekonomibyggnader och boningshus, bland annat i form av parstugor och salsbyggnader.

Drageryd norr om Högsby är en av Smålands tydligaste radbyar och ett exempel på en radby som bestått trots att flera skiften genomförts där. I byn har funnits många boningshus. Eftersom endast ett mindre antal av dessa blev tvungna att flytta ut i samband med skiftena, har den traditionella radbyn kunnat bestå. Drageryd följer väl en rullstensås och där finns boningshus och ekonomibyggnader i form av timrade uthus, knuttimrade bodar och ladugårdar i skiftesverk.

Trånshults by är en annan radby i dalgången med delvis bevarad medeltida by- och gårdsstruktur. Den ligger på en smal åsrygg i närheten av den forna sjön Ryningen genom vilken Emån passerar. Byn laga skiftades på 1920-talet men har behållit sin äldre bystruktur. När sjösänkningen genomfördes fick Trånshult större arealer med slättermader. För att de ökade höskördarna skulle kunna tas tillvara byggdes då en hel rad med nya hölador. Åkermarken är koncentrerad till sluttningarna ner mot Emån.

Tulunda är en långsträckt by på åskanten ovanför den till största delen utdikade Mörlundaslätten. Byn har formen av en dubbel radby med bebyggelse på båda sidor av landsvägen. Några äldre ekonomibyggnader finns även.

I Östra Årena ligger byn på en mindre höjdrygg ovanför Emån. Den odlade marken har i äldre tider främst legat i de kuperade delarna på byns norra sida då de fuktiga slättmarkerna kring den här kraftigt slingrande ån främst varit byns slättermarker.

I Klövdala finns en välbevarad äldre bymiljö med traditionella boningshus i ett kuperat och brutet odlingslandskap. Ett av husen har tidigare varit gästgiveri. Byn ligger på en flack del av Järedaåsen. Klövdalas strategiska placering vid en gammal vägkorsning har inneburit att här även varit en viktig marknadsplats.

Fröreda är en gammal by och gårdskomplex i traditionell byggnadsstil på Järedaåsen norr om Emån. Fröreda Storegård, som är ett byggnadsminne, representerar en genuint småländsk timmerbyggnadskonst. Byggnaderna är delvis panelade och rödfärgade. Gården har fortfarande karaktär av en småländsk bondby från 1700-talet.

Tveta är ett litet sockencentrum kring kyrka och gård med traditionella byggnader belägen på en mindre höjd. Kring byn, på slänterna ner mot ån, finns rester efter ett äldre odlingslandskap med bland annat odlingsrösen och stenmurar.

Nära Gårdveda finns ett större fornlämningsområde på den bördiga slättbygden mellan Gårdvedaån och Emån, med en tydlig koppling till det tidigare sockencentrat vid Gårdveda gård.

Tätorter

Högsby samhälle har utvecklats mellan två vadställen över Emån där det sannolikt redan under vikingatid och tidig medeltid fanns ett viktigt maktcentrum. Bebyggelsenamn som Frövi, Odensvi och Huseby inom Högsby vittnar bland annat om detta.

Den äldsta bebyggelsen i dagens Högsby grupperar sig kring den slingrande landsvägen uppe på åsen. Det har inneburit att bebyggelsen skickligt kommit att följa denna säregna naturformation med sina branta kanter. Denna anpassning av bebyggelsen till åsen är särskilt utmärkande för stadsbilden i Högsby. Byggnaderna har tillkommit successivt från början av 1900-talet och framåt, vilket skapat en bebyggelse med varierande formspråk utmed huvudgatan. På grund av sitt höjdläge och en jämnhögt bebyggelse har samhället kunnat bibehålla en ljus karaktär.

Stenvalvsbron över Emån söder om Högsby är med sina 10 spann bedöms vara en av landets mäktigaste och mest välbyggda stenvalvsbroar och är utpekad i en nationell plan för bevarandevärda broar.

Herrgårdsmiljöer

Om man närmar sig riksintresset söderifrån övergår det kringliggande landskapet från att vara en tätare skogsbygd till att bli mer öppet och uppodlat. I riksintressets södra delar finns flera av dalgångens större herrgårdar och herrgårdsmiljöer. Dessa vittnar om den rika bygd som dalgången utgjort här med bördiga jordar och rika naturtillgångar. Fliseryds och Bankebergs gårdar, som är medeltida frälsegods, är två av ett flertal herrgårdsmiljöer som utmärker framför allt Emådalens södra del. Här finns bland annat lantbruksbyggnader från 1800-talet, vissa med en rik snickarglädje. I området finns även en banvall efter den tidigare järnvägen från Ruda till Oskarshamn. I anslutning till dessa gårdar låg tidigare Fliseryds gamla sockenkyrka, vilken brann ner i början av 1800-talet. Fliseryds nya kyrka återuppfördes på sin nuvarande plats i det som därefter utvecklades till Fliseryds samhälle.

Längre mot nordväst ligger Berga gård som också är en frälsegård med medeltida anor. Området kring Berga gård är särskilt rikt på lera, vilket tidigt utnyttjats för tegeltillverkning. Vid slutet av 1800-talet påbörjades en mer industriell tillverkning av tegel då ett större tegelbruk anlades söder om gården. I området finns även lämningar efter ett stort antal byggnader med anknytning till tegelbruket. I området finns rikligt med lämningar efter Berga gamla tegelbruk med flera grunder samt ruin efter magasin/torklada. I markerna norr om gården finns vattenfyllda sänkor som är lämningar efter den lertäkt som bruket här bedrev. Till lertäkterna gick tidigare en transportbana efter vilken det ännu vallen finns kvar.

Ruda gård är en annan herrgårdsmiljö av medeltida ursprung belägen på Högsbyåsens sluttning. Kring gården finns stora arealer med värdefulla betesmarker. Rudalund är en fin ädellövhaage och en traditionell festplats.

Staby storgård och by ligger på Högsbyåsen. En storgård och by med bland annat arbetarbostäder, större ekonomibyggnader och en lång allé från den gamla landsvägen. Byn har ett nära samband med de fornlämningar som ligger på åsen nära ån. Bland annat gjordes på 1890-talet fynd av praktfulla flintyxor från stenåldern i samband med rensningsarbeten vid bron i Emån. Vid landsvägen i Staby fanns redan under 1500-talet ett gästgiveri och i anknytning till det en tid även ett tingshus. Från 1688 till 1782 var Staby ängar mötesplats för Kalmar regemente men även för det småländska kavalleriregementet.

Ryningsnäs är ett gammalt frälsegods, där det fram till 1960-talet fanns en slottsliknande herrgårdsbyggnad från 1800-talets slut samt en omfattande parkanläggning. Kvar idag finns några äldre ekonomibyggnader och en del torpbebyggelse. På höjderna kring Ryningsnäs har det påträffats rikligt med spår efter förhistoriska boplatser.

Industrier

Då Emån är ett betydande vattendrag har den även varit en viktig kraftkälla för många industrier som etablerat sig utmed dalgången. Blankaströms kraftverk samt Fröviområdets kvarn och kraftverk i Högsby utgör tillsammans en illustration av vattenkraftens betydelse för olika tider i Emån. Fröviområdet är utpekade som värdefullt i länets regionala industriinventering, liksom vattenkraftverken i Högsby och Blankaström. Vattenkraftverket i Högsby har bedömts vara av mycket högt kulturhistoriskt värde i en regional dokumentation av länets vattenkraftverk.

Rosenfors är en bruksmiljö som vuxit fram vid forsar i Silverån just innan denna rinner ut i Emån. Till en början fanns här en stångjärnshammare som utnyttjade råmaterial från det närliggande Hagelsrums bruk. Vid slutet av 1800-talet övergick verksamheten till spiksmedja och mekanisk verkstad.

Landsvägen

Utmed hela Emån löper en ofta tydlig och hög rullstensås som varit av stor betydelse för kulturlandskapets utveckling. Mycket av den bebyggelse som finns utmed ån har orienterat sig till åsen och dess sluttningar. Åsen har även varit viktig som transportstråk under långa tider. På den har bland annat den så kallade Kungsvägen gått, då det var här man färdades då man skulle ta sig från Kalmar till Stockholm. Dagens riksväg 34 följer ännu denna gamla sträckning på eller nära intill Högsbyåsen, varifrån man ofta har en fin utsikt över Emån och kringliggande landskap. Vägen som följer de åsar som hör till Emån är historiskt känd för att ha mycket gamla anor, vilket bland annat återspeglar sig i milstolpar och andra väghistoriska lämningar utmed denna. Den gamla Kungsvägen är utpekad som särskilt bevarandevärd i länets regionala bevarandeprogram för värdefulla vägmiljöer.

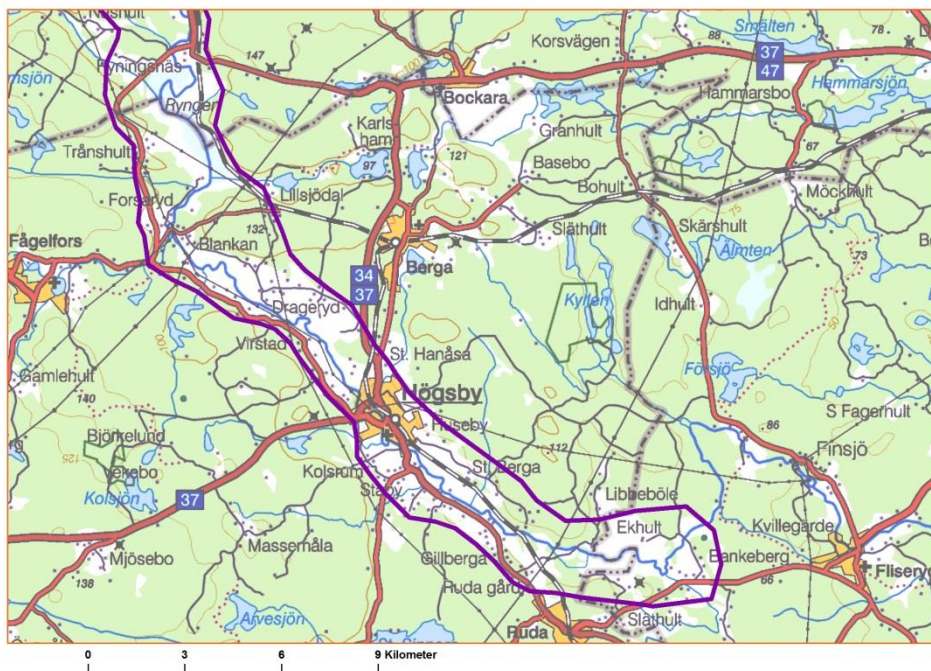
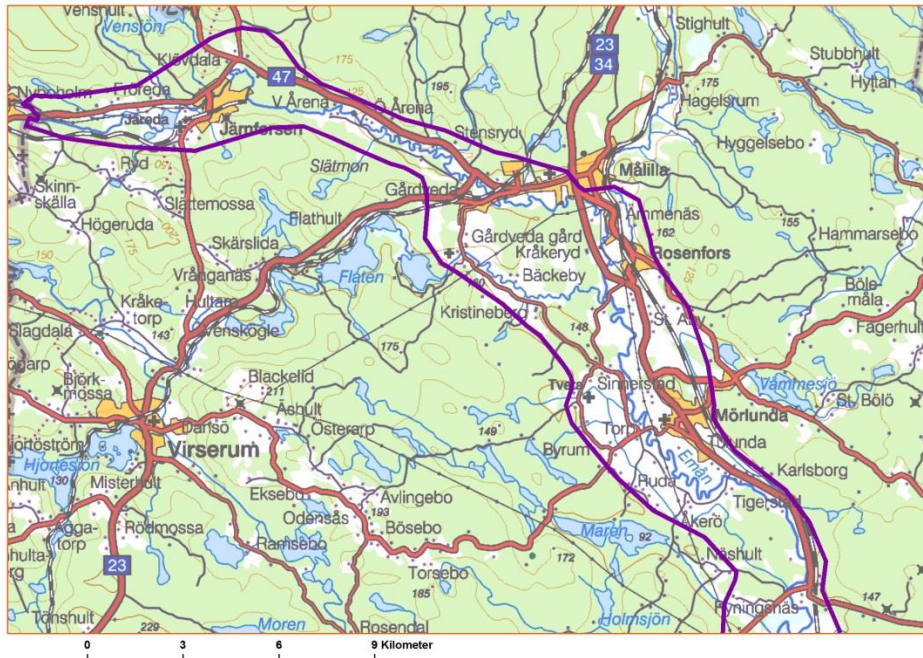

Referenser:

- Byggda minnen. Berättelser från Öland och östra Småland. Meddelanden från Kalmar läns Hembygdsförbund och Stiftelsen Kalmar läns museum, årgång 94. 2011.
- Edman, Björn; Kalmar-Berga järnväg. Svenska järnvägsklubben 2001.
- Emån och människan. Då – nu – sedan. Emåprojektet 2001 .
- Hultsfreds kommuns industriarv. Industriarvsprojektet. Kalmar läns museum 2007.
- Högsby kommuns industriarv. Industriarvsprojektet. Kalmar läns museum 2004.
- Kulturhistoria ur dimma. Emåns avrinningsområde. Länsstyrelsen Kalmar län och länsstyrelsen Jönköpings län 2001.
- Kulturhistoriska miljöer i Emådalen. Översiktlig inventering. Länsstyrelsen i Kalmar län och Kalmar läns museum 1982.
- Kulturminnesvårdsprogram för Hultsfreds kommun. Hultsfreds kommun 1991.
- Odlingslandskapet i Kalmar län – Bevarandeprogram. Högsby kommun. Länsstyrelsen Kalmar län informerar. Meddelande 1995:2.
- Odlingslandskapet i Kalmar län – Bevarandeprogram. Hultsfreds kommun. Länsstyrelsen Kalmar län informerar. Meddelande 1995:24.
- Nationell plan för bevarandevärda broar. Vägverket 2005.
- Nationell strategi för skydd av vattenanknutna natur- och kulturmiljöer. Rapport 5666. Naturvårdsverket 2007.
- Rapport över kulturhistorisk utredning. Storgatan i Högsby. Kalmar läns museum 1988.
- Regionala byggnadsmönster i Kalmar län. Länsstyrelsen Kalmar län. Meddelande 2012:07.
- Regional indelning och karaktärsbeskrivning av kulturlandskapet i Kalmar län. Länsstyrelsen Kalmar län. Meddelande 2009:13.
- Svensson, Gunnar; Kulturminnesvårdsprogram för Mönsterås kommun. Mönsterås kommun 2003.
- Sveriges finaste odlingslandskap. Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet. Rapport 4815. Naturvårdsverket 1997.
- Vägen som kulturarv. Värdefulla vägar och vägmiljöer i Kalmar län. Länsstyrelsen Kalmar län. Vägverket. 1999.

Karta:

Rikintressets utbredning: De slättbygder i Emåns (och närliggande delar av Gårdvedaåns och Silverråns) dalgång som sträcker sig från Bankeberg i söder upp till länsgränsen vid Kvillsfors i nordväst. Området, som till största delen utgörs av öppet odlingslandskap, begränsas i kanterna av branta sluttningar till det kringliggande höglandet.